
Logika a kontext utvárania moderného slovenského národa

Dušan Škvarna

METODOLOGICKÉ POZNÁMKY

Problematika formovania moderného slovenského národa, tradične a v trochu inom význame nazývaná národné obrodienie, patrila po celé desaťročia, prakticky od svojho uzavretia až po 90. roky 20. storočia, medzi najfrekvencovanejšie témy slovenskej historiografie a kultúry. Táto kľúčová pozícia mala svoje opodstatnenie – v 1. polovici 19. storočia sa intenzívne formovali štruktúry a idey typické pre spoločnosť 20. storočia. Pri interpretácii tejto problematiky sa striedali a často aj prekryvali predovšetkým národno-obranárske, pozitivistické, marxistické prístupy (len zriedka aj štrukturalistické). Doterajšia produkcia tak ponúka faktograficky podrobný obraz národotvorného procesu u Slovákov, metodologicky sa však tieto tradičné prístupy už prakticky vyčerpali, priestor, aby odokryli jeho hlbšie súvislosti, je veľmi úzky.

O to väčšmi, že za zhruba posledné polstoročie zaznamenali spoločenské vedy taký výrazný metodologický vzostup, že v súčasnosti dokážu oveľa presnejšie zachytiť aj zložito štruktúrovaný proces formovania moderných národov a vývoj moderného nacionalizmu (ako jedného zo spôsobov nazerania na spoločnosť). Pomaly už neprehľadný počet zásadných sociologických, sociálnopsychologických, etnologických, sémantických, kulturologických prác, aplikujúcich antropologické metódy a zaoberajúcich sa vznikom moderného národa a nacionalizmu, posunul zorné pole bádania z dovtedy prevažne dominantne objektívnych rovín a faktorov na jeho subjektívne stránky a zložky – myšlienkové konštrukty, citový a pocitový svet, mentálne stavy, kultúrne obrazy, historickú pamäť. Nové prístupy a pojmy prezentoval v poslednom desaťročí už aj celý rad knižných prác slovenských autorov, ktoré tvoria seriózný základ ďalšieho spracovania tejto problematiky. Väčšina z nich sa však dotkla súvislostí obdobia „národného obrodienia“ iba letmo, buď sa venovali „poobrodeneckým“ obdobiam, alebo teoretickým vymedzeniam moderného národa